

Česká čtenářská republika: generace, fenomény, životopisy

[1]

Autor:

- [HOŠKOVÁ, Kateřina](#) [2]

Číslo:

- [2017, ročník 26, číslo 4](#) [3]

Rubrika:

- [Recenze](#) [4]

Klíčová slova:

- [čtení](#) [5], [průzkumy](#) [6]

TRÁVNÍČEK, Jiří. Česká čtenářská republika: generace, fenomény, životopisy. 1. vyd. Brno: Host, 2017. 445 s. ISBN 978-80-88069-50-8.

Literární teoretik, historik a kritik Jiří Trávniček (nar. 1960) se ve svých publikacích dlouhodobě věnuje průzkumu českého čtenářství a české čtenářské kultury. Publikoval např. práce [Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize](#) [7] (2008), [Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení](#) [8] (2010) nebo [Překnížkováno](#) [9] (2014). Autorovi se v nové publikaci Česká čtenářská republika podařilo přitažlivým, čtivým, čísly příliš nezatíženým a srozumitelným způsobem předložit čtenářům výsledky bádání získané na základě 138 rozhovorů s anonymními narátory (jak je sám v knize nazývá) čtyř generací a nabídnout tak českým čtenářům směs postřehů, informací a zajímavostí o tom, jak, proč, kde, kdy a co lidé u nás čtou a četli.

Kniha poskytuje pohled na čtení a čtenářství z několika hledisek. Autor ji rozděluje tak, aby postihl veškeré fenomény, které vztah ke knihám a čtení českého člověka ovlivňují. Výsledky svého bádání postavil na 138 anonymních životopisech získaných v terénu. V první části knihy najdeme průřez generační, kde hlavním určujícím faktorem rozdělení čtenářských generací je hledisko mediální. Autor generace dělí na rozhlasovou (65 a více let), televizní (45 až 64 let), počítačovou (25 až 44 let) a internetovou (15 až 24 let). Všechny čtyři čtenářské generace jsou představeny v historicko-společensko-kulturním kontextu, na jehož pozadí je vykreslena jejich čtenářská kultura a interpretace čtenářských životopisů. Některé jevy se prolínají téměř všemi generacemi (např. Viewegh, Harry Potter, Honzíkova cesta), některé jsou vlastní pro tu či onu dobu. Aspekty, které čtenáře formují a ovlivňují, nazývá autor zázemím a odráží v nich situaci historicko-politickou, ekonomicko-společenskou, duchovně-duševní, vzdělání, kulturu, média atd.

V druhé části knihy, nazvané Fenomény, nahlíží autor na čtenářství z perspektivy klíčových okamžiků, děl, událostí a dalších jevů, které do značné míry ovlivňují čtenářství a čtenářskou kulturu. Nazývá je úběžníky či průsečíky, prolínají se generacemi posledních více než šedesáti let a najdeme v nich nejen např. významná díla či literární žánry, které měly vliv na několik generací (Babička, Betty MacDonalldová, Broučci, detektivky, potterománie, Remarque apod.), ale z výpovědí narátorů vytahuje i místo četby (postel, dopravní prostředek, region), genderové rozdíly (muži versus ženy), nosiče (tištěná kniha versus kniha elektronická) a další aspekty (např. film a kniha, návraty ke čtení, nedočteno, pomáhající četba atd.). Zmiňován je i vliv veřejných knihoven na čtení a čtenářství a to, jak se role knihovny postupně měnila z osvětově výchovné přes ideově propagandistickou na období

hledání nové identity po roce 1989. I na jiných místech knihy zaznívá, že knihovna pro mnohé zdaleka neznamenal jen půjčování knížek, viz s. 153: „V první druhé třídě jsme určitě chodili se školou do knihovny na různé pořady organizované knihovnicemi. Bylo to třeba spjato s Vánoce. Taky nám vysvětlovaly, jak se půjčují knížky v knihovnách, měli jsme možnost si tam založit účet nebo půjčit nějaké knížky. Ze strany školy byla určitě snaha vytvořit dětem vztah ke knížkám (studentka, 19 let).“

V třetí části knihy najdeme devět čtenářských životopisů, které, jak píše na s. 314 sám autor, „mají představit několik případů v celé jejich životní dráze – něčím typické a něčím i snad zajímavé... Cílem je ukázat, že čtenářský životopis může být často velmi klikatý, jindy plný zlomů. Tedy že číst a u čtení zůstat nemusí být ani v populaci, jež je už téměř sto let plně gramotná, nic tak zcela samozřejmého.“ Nabízené čtenářské příběhy jsou zastoupeny ve všech čtyřech generacích (např. důchodce – 82 let, nezaměstnaný – 52 let, učitelka – 38 let, cukrář – 19 let). Zde máme možnost se seznámit s konkrétním životním příběhem jako celkem, vidět, jak se četba jedné osoby vyvíjela, kde a jak narátor žil, co ovlivnilo jeho pohled na čtení a knihy. Čtenář si pak spojí život jednoho člověka s jevy a fenomény, které byly popsány v předchozích kapitolách (např. 38letá učitelka milovala Honzíkovu cestu a knihy Stanislava Rudolfa, které jsou zmíněny v počítačové generaci, v devadesátých letech zažila útlum ve čtení, aby k němu následně po téměř dvaceti letech opět našla cestu a pomohlo jí uniknout od těžkého životního osudu) a v další rovině se se čtenářským životopisem sám ztotožní.

V závěrečném shrnutí J. Trávníček zachycuje nejpodstatnější rysy jednotlivých čtenářských generací a transformuje je na čtenářské vzorce, modely čtenářského chování – čtenáře vlastenecko-měšťanského, čtenáře alternativního a čtenáře transmediálního. Jak sám na s. 379 až 380 píše: „Všechny tři vzorce jsou v současné české čtenářské kultuře živé, třebaže každý s jiným generačním akcentem. Což ovšem neznamená, že každý čtenář je nositelem jen jednoho z nich. Možné jsou různé individuální konkretizace – například ta, že jsme byli ve svém domově vychováni ve vzorci víceméně vlasteneckém, poté jsme přešli na vzorec alternativní, a protože nás do velké míry pohltila nová média, adaptovali jsme se – byť ne třeba úplně ochotně – na vzorec čtenáře transmediálního.“ V závěru autor přikládá anonymní seznam narátorů (místo, odkud pocházejí, věk, povolání).

Mám-li hodnotit knihu v osobní rovině, její čtení pro mě bylo nečekaným pohledem do minulosti, hodnocením současnosti, často jsem zažívala okamžiky nostalgie, vzpomínání, často jsem se zamyslela, jak to tehdy bylo u nás, co jsem v té době četla já, jaké jsem měla motivy a co mě formovalo a snažila jsem se vžít do role narátora (zařazuji se na horní věkovou hranici počítačové generace). Hlavní devizou této knihy totiž podle mě je, že většina čtenářů se ve čtenářských životopisech najde, neboť popisované události zažili, zmíněné knihy a tituly znají, pochází ze stejného prostředí a v mnoha věcech se poznávají. Jak píše autor, hrdiny této knihy jsme my, čtenáři. Jsou to také naše životní příběhy.

URL zdroje: <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2017-rocnik-26-cislo-4/ceska-ctenarska-republika-generace-fenomeny>

Odkazy

- [1] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2017-rocnik-26-cislo-4/ceska-ctenarska-republika-generace-fenomeny>
- [2] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/autori/hoskova-katerina>
- [3] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2017-rocnik-26-cislo-4>
- [4] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/rubriky/recenze>
- [5] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/cteni>
- [6] <https://bulletinskip.osvobozena-knihovna.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/pruzkumy>
- [7] https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=001824477&local_base=CNB
- [8] https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=002226023&local_base=CNB
- [9] https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=002651150&local_base=CNB

